

CHECKLIST ALS BREEKIJZER

Zelfgemaakte lokale bokashi van blad: de gemeente Arnhem gaat ervoor. En in Friesland lanceren ze boerencompost van eigen erf. Twee projecten die kwaliteitsborging hoog in het vaandel hebben staan. Daarom gebruiken ze allebei de concept-checklist van het programma Circulair Terreinbeheer (CT). Hoe helpt dit instrument hen om kringloopsluiting van de grond te krijgen?

Wat eraan voorafging: beleidsmakers, onderzoekers en ondernemers werken samen om de Nederlandse (landbouw)bodems weer gezond en rendabel te maken. De tijd lijkt rijp voor een circulaire aanpak. Het programma Circulair Terreinbeheer speelt daarin een belangrijke rol. Welke? Joyce Zuidam, die namens Rijkswaterstaat participeert in het kernteam van het programma CT: “Maaisel is van nature een eerlijke waardevolle grondstof. Een belangrijke vraag blijkt: hoe kun je die kwaliteit garanderen als het product (maaisel) van nature divers is, en tegelijkertijd ook de bestemming van het product steeds verschilt?”

Permanente checklist

Astrid Meier en Amar Sjaauw En Wa-Windhorst van het programma CT: “Om kwaliteitsborging te organiseren hebben we in opdracht van het ministerie van I&W een concept-checklist ontwikkeld. Deze dient meerdere doelen, namelijk om vraag en aanbod van organisch gebiedseigen materiaal bij elkaar te brengen; om informatie te delen; en om feiten en kennis te ordenen.” Beide CT-ers benadrukken dat deze checklist een levend document is. Door voortschrijdend inzicht zal de checklist zich verder ontwikkelen, is het idee. “Initiatiefnemers van projecten kunnen zich bij ons melden. We organiseren dan een

werksessie om de checklist samen met de betrokken ketenpartners door te nemen. Dat hebben we recent gedaan voor een project over boerencompost in Friesland en een project over blad-bokashi in de gemeente Arnhem. Door deze werksessies konden we de checklist voor het eerst valideren.”

PILOT BLAD-BOKASHI

Milly Kors van de gemeente Arnhem: “Inmiddels hebben we twee werksessies gehad. ‘We’ zijn wij als gemeente (initiatiefnemer), de aannemers die het werk uitvoeren, de omgevingsdienst van de gemeente Arnhem, de provincie Gelderland, ondernemers van bokashi-bedrijf De Oorsprong en het CT-team. De eerste sessie ging over onze ambities en rolverdeling, in de tweede sessie hebben we de checklist samen ingevuld. Onze pilot doet ook mee aan het kennisprogramma van de WUR. Zodra de uitvoering van de pilot van start kan gaan zullen de onderzoekers monsters komen nemen.”

Wat gaat er precies gebeuren in Arnhem? Kors licht de achtergrond van het bokashi-project toe: “Het gebruik van bodemverbeteraar in de plantvakken van de gemeente Arnhem is niet nieuw. Maar wel nieuw is dat we de bodemverbeteraar voortaan zelf willen maken van lokale, gebiedseigen bladeren.”

We willen het dichterbij huis

“Bij het gunnen van nieuwe beheer- onderhoudscontracten hebben we

COMPOSTEREN

CMC-composteringstechniek is gebaseerd op de natuurlijke processen van afbraak en opbouw van organisch materiaal. Het composteringsproces duurt 6 tot 8 weken en veroorzaakt geen stank. De CMC-techniek ('Controlled Microbiological Composting') is met name ontwikkeld om door agrariërs op de boerderij toegepast te worden. Voor compost zijn er wettelijke kwaliteitseisen.

BOKASHI

Bokashi is een fermentatiemethode waarbij organisch materiaal wordt bewerkt tot voeding voor bodemleven. Dit proces is anaeroob en duurt 8 tot 10 weken. Er komt geen CO2 vrij. Het vergiste organische materiaal is voer voor de pendelworm, die op zijn beurt weer voor zorgt voor een zuurstofrijke bodem. Voor bokashi bestaan er geen wettelijke kwaliteitseisen.

extra gelet op duurzaamheid. De aannemer heeft punten gescoord met een plan van aanpak voor kleinschalige lokale toepassing van bokashi (<600 m³). Het idee is om organische stof uit bladeren in de wijken zelf te houden. Op die manier weet je waar het materiaal vandaan komt en weet je ook waar het naartoe gaat. Er zijn bovendien minder vervoersbewegingen nodig naar een centraal composteerbedrijf. Maar de volgende vraag is: hoe gaat de aannemer dit plan concreet uitvoeren?"

Al snel werd duidelijk dat er een vergunning nodig was van de omgevingsdienst. Kors: "Die procedure kan wel zes maanden duren. In tegenstelling tot compost is er voor bokashi niets geregeld in de wet, daarom valt het onder een zwaar juridisch beoordelingsregime. Als we het eindmateriaal (gefermenteerde blad-bokashi) in het voorjaar willen toepassen als bodemverbeteraar in onze plantvakken, hebben we daar ook een ontheffing van de provinciale omgevingsdienst voor nodig."

1e validatie CT-checklist

Tijdens de werksessie met de ketenpartners is de CT-checklist ingevuld. Hoe ging dat? Kors: "We waren blij dat we het CT-team hadden betrokken. De CT-checklist helpt ons te ordenen: waar let je nou op? De lijst is erg gedetailleerd, maar dat kwam juist goed uit want de omgevingsdienst had veel vragen, vooral over de milieurisico's.

Denk aan stank en geluid. Van de omgevingsdienst hebben we alvast een oefenlijst gekregen voor de vergunningsaanvraag. Bij het invullen verwijzen we natuurlijk naar de checklist CT. Of dat ook meteen genoeg is voor een vergunningaanvraag moet nog blijken. Duidelijk is dat het gezamenlijke werkproces rond de CT-checklist nu al heeft bijgedragen aan wederzijds begrip."

Maar daar blijft het niet bij. Kors stelt dat de checklist op verschillende manieren nuttig is. "Omdat we de vragen gezamenlijk doorlopen leren we van elkaar. Daarnaast is de checklist ook meteen een afsprakenlijst tussen ons als gemeente (directievoerder en toezichthouder) en de aannemer als opdrachtnemer. We kunnen de lijst prima gebruiken tijdens onze bouwvergaderingen, bijvoorbeeld om het project te evalueren. Het helpt ons te herinneren aan gemaakte afspraken."

PILOT AGRARISCH COMPOSTEREN

Ook in Friesland heeft het CT-team de concept-checklist ingebracht tijdens een circulaire werksessie. Daar vraagt agrariër Pieter van der Valk de gemeente om toestemming om aan de slag te kunnen met kringlooplandbouw. Concreet: om de bodemkwaliteit van zijn land te verbeteren wil Van der Valk op het eigen erf aan de slag met de CMC-techniek ('Controlled Microbiological Composting'). Van der Valk wil dit

niet alleen regelen voor zijn eigen bedrijf, maar tegelijk ook voor tien andere Friese boeren. Het idee is dat aangesloten boeren zich alleen maar bezig hoeven te houden met het toepassen van het materiaal als bodemverbeteraar, en niet met het composteren zelf of het benodigde papierwerk. Van der Valk wordt hierbij geholpen door Sven Jurgens, aanjager biomassa bij Vereniging Circulair Friesland. Die legt uit waar de pilot precies over gaat.

Groen gebundeld

Jurgens: "Om compost te kunnen maken willen boeren gebruik maken van natuurlijke restmaterialen, zoals bermmaaisel, snoeimateriaal, slootschoonsel en rietsluik. Daarnaast kunnen ze voerresten en mest van het eigen bedrijf toevoegen. Maar het bijzondere is dat een deel van het te composteren materiaal van derden komt: dat zijn lokale overheden, natuurorganisaties, wegen- en terreinbeheerders en agrarische bedrijven. Daarbij gaat het uitsluitend om groen materiaal dat vrijkomt bij onderhoudswerk."

Juridische obstakels uit de weg

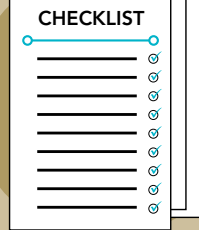
Bij het composteren willen de boeren het groenmateriaal op rillen zetten met een capaciteit van maximaal 100 m³ per strook. In totaal gaat het om maximaal 600 m³. "Dat is een belangrijke grens in het Activiteitenbesluit. Onder de 600 m³ gaat het weliswaar nog steeds om composteren van groenafval, maar wel als een agrarische activiteit.

HOE DE CHECKLIST HELPT

Gemeente Arnhem:

- wederzijds begrip +
- van elkaar leren +
- afsprakenlijst +

Vereniging Circulair Friesland:

- koers bepalen +
- detaillering +
- alle partners in de keten met elkaar in gesprek +

Onder die grens gaat het dus niet om een vergunningplichtige activiteit. Dan volstaat een melding.” Dat boer Van der Valk en zijn collega’s nog niet aan de slag zijn met het composteren heeft te maken met juridische obstakels. Jurgens legt uit: “De gemeente is heel meedenkend over het initiatief en heeft de intentie om het ook te realiseren. Toch is er nog twijfel of er een vergunning nodig is voor kleinschalig agrarisch composteren als er naast het eigen materiaal ook organisch materiaal van derden, zoals een gemeente of een waterschap, wordt verwerkt. Hetzelfde geldt voor een mogelijke MER-beoordeling. En dan zijn er nog vragen of het composteren op eigen erf past binnen het bestemmingsplan. Kortom: veel vragen.”

Geen vergunning voor kleinschalige agrarische CMC

Ondertussen kwam er goed nieuws van collega’s van Stichting Agrarische Groenstations. “Zij liepen eerst tegen dezelfde juridische problemen aan als wij. Maar op 21 oktober 2020 kregen ze bericht van de gemeente Westerkwartier. Daaruit blijkt dat de gemeente van oordeel is dat de activiteit niet vergunningplichtig is, en dat een melding volstaat. Het gaat om het ‘Activiteitenbesluit voor Agrarisch composteren bij inname van restmateriaal van derden.’” De gemeente beargumenteert dit oordeel als volgt:

- Het composteren van maximaal 600m³ restmateriaal wordt door de overheid als een agrarische activiteit gezien en niet als afvalverwerking waarvoor de vergunningplicht geldt;
- Het Landelijk Afvalbeheer

Programma geeft ruimte voor innovaties;

- De toepassing van de CMC-techniek wordt als een belangrijke stap naar realisatie van een circulaire landbouw gezien.

Sven Jurgens denkt dat de acceptatie van deze melding als voorbeeld zou kunnen dienen voor het initiatief in Súdwest Fryslân “Als de gemeente en de omgevingsdienst mee kunnen gaan in deze redenering en daardoor het lastige, langdurige en vaak dure vergunningetraject niet meer doorlopen hoeft te worden, wordt het eenvoudiger om projecten gericht op kringlooplandbouw te realiseren. Toch moet ook een dergelijke vorm niet gaan leiden tot risico’s voor mens en milieu, daarom blijft een goede borging en monitoring ook hier van belang.”

Volgens Jurgens is er nog een alternatieve redenering te bedenken. “Je zou kunnen beargumenteren dat bermmaaisel en andere inputstromen überhaupt geen afval zijn, maar dat er sprake is van voortgezet gebruik. Dat zou dan wel door de gemeente bestuurlijk bekrachtigd moeten worden. In dat geval hoeft de omgevingsdienst zich er niet over te buigen en is er ook geen MER beoordeling nodig.”

2e validatie CT-checklist

Voor de zekerheid - en om de vaart erin te houden - vragen Sven Jurgens en Pieter van der Valk toch een vergunning bij hun gemeente aan. Dit vanwege de lange doorlooptijd. Daarbij maken ze ook gebruik van de checklist CT. Jurgens: “Die hebben we samen met het Wetterskip Fryslân, de gemeente, de omgevingsdienst en het CT-team ingevuld. Vooraf lag

er al een uitgebreid projectplan van de initiatiefnemer. In de checklist hebben we soms verwezen naar dat projectplan. Daarin gaat het ook over het monitoringsprogramma. We doen mee met het CT-kennisprogramma van de WUR.

We vonden de CT-checklist erg uitgebreid. Je moet er echt de tijd voor nemen. Sommige vragen leken eerst dubbel, maar dat komt achteraf gezien omdat er voor de verschillende projectfasen (maaaien, bewerken, toepassen) dezelfde vragen worden gesteld. Andere vragen die nodig zijn voor een vergunning, ontbraken. Geur, geluid, archeologisch onderzoek, bestemmingsplan, MER-beoordeling.”

Hou de ketenpartners in gesprek

Jurgens en Van der Valk concluderen dat de checklist handig is om de koers te bepalen, maar vooral ook dat het zinvol is om de CT-lijst gezamenlijk met de ketenpartners in te vullen. “Als initiatiefnemer kun je het bevoegde gezag immers laten zien dat je de kwaliteitsborging goed geregeld hebt. Ook wordt duidelijk welke actiepunten nog uitgezocht moeten worden. En wie waarvoor verantwoordelijk is. Daarom is het ook goed dat de vragen erg gedetailleerd zijn. De gemeente checkt nu bijvoorbeeld het bestemmingsplan, de omgevingsdienst zoekt uit hoe een MER-beoordeling er precies uitziet. Daar bestaat geen vragenlijst voor. We zoeken naar voorbeelden uit andere provincies. Kortom: de CT-werksessie rond de checklist was erg nuttig, vooral om alle partners in de keten met elkaar in gesprek te krijgen en te houden.” ∞